Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi • Marmara University Journal of Political Science • Cilt 13(Özel Sayı), Haziran 2025 ISSN 2147-6926, ss. e195–e212• DOI: 10.14782/marmarasbd.1697845

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Putinizm'in Siyasal Mirası: Rusya'da Merkez Sağın Çöküşü ve Yeni Sağın Yükselişi

Putinism's Political Legacy: From Centre-Right Collapse to the Rise of Russia's New Right

Orhan GAFARLI*

Öz

22 Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı, uluslararası ilişkiler düzenini ve küresel siyaseti derinden sarsmış, aynı zamanda Rusya'nın iç siyasetinde sağ ideolojinin dönüşümünü hızlandırmıştır. 1990'larda şekillenen sağ siyasi anlayış, Avrupa'daki radikal sağ akımlarla benzerlik gösteren tezleri benimsemeye başlamış ve hatta Rusya'nın bazı Avrupa ülkelerindeki aşırı sağ partilere mali ve ideolojik destek sağladığı iddiaları gündeme gelmiştir. Tarihsel olarak Avrupa kıtasının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilen Rusya'da yaşanan siyasal dönüşüm, Avrupa'daki gelişmeleri anlamlandırmada göz ardı edilmemesi gereken önemli bir unsurdur. Günümüzde, Rusya'da sağ eğilimlerin giderek daha "medeniyetçi" ve "yerelci" (nativist) bir söylem etrafında şekillendiği, muhafazakâr Hristiyan Ortodoks değerlerine dönüş vurgusunun ön plana çıktığı görülmektedir. Bu dönüşüm, yeni bir Rusya mı inşasına zemin hazırlamaktadır? Sorunu önemli hale getirmektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in iktidarında, ülkenin siyasal yapısında yaşanan değişimler, egemen elitlerin oluşum sürecini "Egemen Demokrasi" çerçevesinde yeniden tanımlamış ve her aşamada "Putinizm" olarak adlandırılan rejimin sürekliliğini sağlamaya yönelik politikalar ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda, Rusya'da sağ siyasetin dönüşümü, sadece Rusya'nın iç dinamikleri açısından değil, Avrupa ve Türkiye gibi bölgeler için de dikkatle incelenmesi gereken bir konu haline gelmiştir. Bu makale, Rusya Federasyonu'ndaki sağ siyasetin dönüşümünü üç tarihsel dönemde ele almaktadır: 1990-2012 "Neoliberal Uzlaşı", 2012-2014 "Kırım Uzlaşısı" ve 2022 sonrası "Egemen Sınıf". Çalışmada, sağ siyasi elitlerin bu süreçte nasıl şekillendiği, hangi koşullar altında değişime uğradığı ve yeni elitlerin "Egemen Sınıf" ideolojisini nasıl inşa etmeye çalıştıkları analiz edilmektedir. Bu dönüşüm, jeopolitik gelişmeler ve iç ekonomik dinamikler çerçevesinde ele alınarak, belirli elit grupların tasfiye edilme süreçleri ve yerlerine geçen yeni elitlerin oluşturduğu ideolojik yapılanma değerlendirilmektedir.

* Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gafarov@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8890-2038.

How to cite this article/Atıf için: Gafarlı, O. (2025). Putinizm'in Siyasal Mirası: Rusya'da Merkez Sağın Çöküşü ve Yeni Sağın Yükselişi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 13*(Özel Sayı), e195-212. DOI: 10.14782/marmarasbd.1697845

Gönderim Tarihi / Submitted: 12.05.2025
Kabul Tarihi / Accepted: 23.06.2025

Anahtar Kelimeler: Putinizm, Rus Siyaseti, Merkez Sağ, Yeni Sağ, Egemen Demokrasi, İdeoloji, Post-Sovyet Rusya, Siyasal Dönüşüm.

Abstract

The Russia-Ukraine war shook the international order and global politics and accelerated the transformation of right-wing ideology in Russian domestic politics. The right-wing political understanding that took shape in the 1990s began to adopt theses similar to those of radical right-wing movements in Europe, and there were even allegations that Russia provided financial and ideological support to far-right parties in some European countries. The political transformation in Russia, which has historically been considered an integral part of the European continent, is an important element that should not be ignored in understanding developments in Europe. Today, right-wing tendencies in Russia are increasingly shaped around a "civilizationalist" and "nativist" discourse that emphasizes a return to conservative Christian Orthodox values. This transformation is paving the way for the construction of a new Russia. Under the rule of Russian President Vladimir Putin, the changes in the political structure of the country have redefined the process of formation of ruling elites within the framework of "sovereign democracy," and policies aimed at ensuring the continuity of the regime called "Putinism" have come to the fore at every stage. In this context, the transformation of right-wing politics in Russia has become an issue that needs to be carefully analyzed not only in terms of Russia's domestic dynamics, but also for regions such as Europe and Turkey. This article analyzes the transformation of right-wing politics in the Russian Federation in three historical periods: 1990-2000 "Neoliberal Consensus", 2001-2014 "Crimean Consensus", and post-2022 "Ruling Class". The study analyzes how the right-wing political elites were formed during this period, under what conditions they changed, and how the new elites tried to construct the "Sovereign Democracy" ideology. This transformation is analyzed within the framework of geopolitical developments and domestic economic dynamics, and the processes of liquidation of certain elite groups and the ideological structure formed by the new elites replacing them are evaluated.

Keywords: Putinism, Russian Politics, Center-Right, New Right, Sovereign Democracy, Ideology, Post-Soviet Russia, Political Transformation.

1. Giriş

Rusya'da sağ siyasetin tarihsel kökenlerini 19. yüzyılın başlarına kadar götürmek mümkündür. Her ne kadar Sovyet devrimi bu çizgiyi bastırmış olsa da Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrası ortaya çıkan Rusya Federasyonu'nda sağ siyaset, yeniden siyasetin kurucu ekseni ve rejimin ideolojik dayanağı hâline gelmiştir. Ancak bu yeni sağın, tarihsel olarak liberal muhafazakâr geleneğin doğrudan mirasçısı olduğu söylenemez. 1905 yılında kurulan ve anayasal monarşi ile liberal temsiliyet savunusu yapan Halkın Özgürlüğü Partisi (Konstitutsionno-Demokraticheskaya Partiya – Kadetler), 1917 Şubat Devrimi sırasında anayasal düzenin inşasında kısa süreliğine etkili olmuşsa da bugünkü sağ siyasetin doğrudan kurumsal öncüsü hâline gelememiştir. Her ne kadar Rusya'da sağ siyaset, zaman zaman Şubat 1917'nin anayasal ilkelerine göndermeler yapsa da Sovyet sonrası dönemde gelişen merkez sağ çizgi daha çok neoliberal ekonomi, küresel kapitalist düzene entegrasyon ve liberal demokratik kurumlarla uyum gibi ilkeler etrafında şekillenmiştir. Ancak 1990'lar boyunca uygulanan neoliberal politikaların yol açtığı gelir eşitsizliği, oligarşik yapıların devletle iç içe geçmesi ve yolsuzluğun kamusal alanın olağan bir unsuru hâline gelmesi, doğmakta olan merkez sağın liberal temeller üzerinde kalıcı olmasını engellemiştir. Bu bağlamda, Rusya'da sağ siyaset kısa sürede yeni sağ ya da milliyetçi-muhafazakâr bir ideolojik zemine kaymış;

sosyal adaletsizlik ve Batı karşıtlığı ekseninde şekillenen daha otoriter ve devleti kutsayan bir çizgi hâkim olmuştur. Bu çalışma, söz konusu dönüşümü incelemekte; Rusya'da merkez sağ siyasetin nasıl dönüştüğü ve alternatif sağ söylemlerin nasıl siyasetin merkezine yerleştiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Şöyle ki Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte oluşan yeni siyasal düzlemde merkez sağ, başlangıçta neoliberal ekonomi politikaları, küresel kapitalist sisteme entegrasyon ve liberal demokratik kurumlarla uyum gibi ilkeler etrafında şekillenmiş; bu yönüyle 1990'lı yıllarda Batı tipi sağ siyasal formasyonların Rusya'daki karşılığı olmayı hedeflemiştir. Ancak kısa süre içinde, bu çizginin derin bir krizle karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Neoliberal reformlar oligarşik güçlerin devlet aygıtı üzerinde hâkimiyeti ve yolsuzluğun sistemik bir karakter kazanması, merkez sağın toplumsal meşruiyetini zayıflatmış; bu durum, daha önce marjinal olarak tanımlanan milliyetçi-muhafazakâr fikirlerin giderek merkez siyasete taşınmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, 1990'ların sonunda ortaya çıkan ve özellikle 2012 sonrası süreçte kurumsallaşan Putinizm, sağ siyasetin yeni yüzünü tanımlar hâle gelmiştir. Emilio Gentile'nin "siyasetin kutsallaşması" (sacralization of politics) kavramıyla açıklanabilecek bu yeni siyasal rejim, devlet-toplum ilişkisini kutsal bir tarihsel misyon üzerinden yeniden tanımlamakta; seçmenle bağını ise güvenlik, prestij ve kültürel birlik gibi kutsallaştırıcı motifler aracılığıyla kurmaktadır (Gentili, 2006, ss. 31-33), Bu bağlamda çalışmanın temel sorunsalı, Putinizm'in yükselişiyle birlikte şekillenen rejimin hangi meşrulaştırma stratejileriyle hareket ettiği, alternatif sağ ideolojilerin söylemsel etkisinin bu dönüşümde nasıl belirleyici olduğu ve yeni siyasal düzenin nasıl kurgulandığı bu araştırmanın temel analiz eksenini oluşturmaktadır. Makalenin tarihsel sosyolojik yöntemi benimseyerek ve iç ve dış etkenlerin Putin öncesi ve sonrası merkez sağ ideolojisinin değişim sürecini analitik olarak ortaya koymaktır. Rusya'daki sağ siyasetin tarihsel kopuşlarını ve ideolojik sürekliliklerini inceleyerek, günümüzde ortaya çıkan "yeni sağ"ın yalnızca bir otoriterleşme süreci değil, aynı zamanda tarihsel, kültürel ve siyasal bir yeniden inşa girişimi olduğunu ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Makalenin ilk bölümünde, 1990'lı yıllardan itibaren Rusya'da sağ siyasetin ortaya çıkışı, taşıdığı yapısal sorunlar ve etkileşimde bulunduğu ideolojik güç alanları analiz edilecektir. Bu bağlamda merkez sağ siyasetin, bir yandan Sovyet sonrası dönemde yeniden güç kazanan Komünist Parti ile, diğer yandan söylemsel düzeyde marjinal kabul edilen milliyetçi-muhafazakâr çevrelerle kurduğu ilişkiler ele alınacaktır. Merkez sağın bu iki ideolojik hattın arasında kendisini nasıl tanımladığı, neoliberal reformlar döneminde hangi stratejik konumlanmayı benimsediği ve nasıl bir toplumsal tabanla ilişki kurduğu açıklığa kavuşturulacaktır. Bu dönem, kavramsal olarak neoliberal uzlaşı çerçevesiyle değerlendirilmektedir.

İkinci bölümde, 2014 yılında Kırım'ın ilhakı sonrası ortaya çıkan ve literatürde Kırım Mutabakatı olarak anılan döneme odaklanılacaktır. Bu bölümde, söz konusu mutabakatın hem iç hem dış siyasette nasıl bir kırılma yarattığı ve "savaş rejimi" olarak adlandırılabilecek yeni bir siyasal yapının hangi ideolojik kodlar ve meşruiyet araçlarıyla kurulduğu incelenecektir. Üçüncü ve son bölümde ise, "Kırım Mutabakatı"nın uzun vadeli sonuçları analiz edilerek, Rusya'daki sağ siyasetin

nasıl ideolojik ve eylemsel bir dönüşüm geçirdiği tartışılacaktır. Bu çerçevede, egemen demokrasi kavramı etrafında şekillenen yeni rejim formunun, savaş koşullarında nasıl bir meşrulaştırma stratejisi geliştirdiği ve sağ siyaset ile devlet-toplum ilişkisini nasıl yeniden tanımladığı ortaya konacaktır. Bu bölüm aynı zamanda Putinizm'in yalnızca kişisel bir liderlik biçimi değil, siyasal sistemin sürekliliğini sağlayan yapısal bir form olarak nasıl kurumsallaştığını da açıklamayı hedeflemektedir

2. Neoliberalizm Çağı: Rusya'da Merkez Sağ'ın İnşası?

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya Federasyonu'nda sağ siyasetin yeniden şekillenmesi ve siyasal iktidarı ele geçirmesi, neoliberal çağın küresel düzeydeki en çarpıcı gelişmelerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde, Francis Fukuyama'nın 'Tarihin Sonu' tezi, liberal demokrasinin ve serbest piyasa ekonomisinin ideolojik rekabeti kalıcı biçimde kazandığını savunmakta ve artık bu modele alternatif oluşturabilecek bir siyasal veya ekonomik sistemin ortaya çıkmayacağı yönünde bir kanaat üretmekteydi. Fukuyama'nın bu yaklaşımı, uluslararası sistemde liberal kapitalizmin hegemonik zaferi olarak sunulurken, Rusya'nın neoliberal dönüşüm süreci de bu teorik çerçevenin bir parçası olarak değerlendirildi.

Ancak bu dönemin hem teorik hem de pratik düzeyde ciddi eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir. Özellikle 1990'larda Ekonomi Bakanı Yegor Gaydar'ın öncülüğünde yürütülen "şok terapi" (shock therapy) programı, serbest piyasa ekonomisine ani geçişin yaratacağı sosyoekonomik tahribat konusunda önemli uyarılara neden olmuştur (Thompson, 2002, s. 16). Buna rağmen, kamusal mülkiyetin kapsamlı özelleştirilmesi, neoliberal ekonomik modele geçişin vazgeçilmez bir şartı olarak sunulmuş ve bu yeni kapitalist modelin Rusya tarafından içselleştirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Sadece ekonomik yapıda değil, siyasal sistemde de radikal dönüşümler öngörülmüş; başkanlık sistemi ve çok partili liberal demokrasi modeli benimsenmiş, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ise bu yeni rejimin temel değerlerinden biri olarak öne çıkarılmıştır. Bu süreçte Rusya'nın yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasal anlamda da "Batılı normlar"a uyum sağlaması beklenmiştir (Stivachtis, 2015, s. 131).

Ne var ki, neoliberal çağın vaat ettiği şekilde bir dönüşüm Rusya'da gerçekleşmedi. Kamu mülkiyetinin kapsamlı biçimde özelleştirilmesi süreci, Boris Yeltsin'in (1991–1999) liderliğinde, yeni bir ekonomik ve siyasal elitin—sıklıkla "Yeni Rus" (Novy Russkiy) olarak adlandırılan—oluşumuna zemin hazırladı (Glebova, 2006, s. 42). Bu yeni elit, siyasi ve ekonomik karar alma süreçlerinde eşitsizlikleri derinleştirdiği gibi, liberal demokrasinin gerektirdiği eşit rekabet koşullarını da zayıflattı. Özelleştirme süreci, özellikle oligark Boris Berezovski etrafında şekillenen ve gayri resmî olarak "Gentlemen's Club" (Centilmenler Kulübü) olarak adlandırılan bir yapının ortaya çıkmasına neden oldu (Khanin, 2015, s. 222). Bu yapı, yalnızca ekonomik güce değil, aynı zamanda medya ve siyasal karar alma süreçlerine de nüfuz etti. Yeltsin'in kızı Tatyana Dyachenko'nun ve damadı Valentin Yumashev'in bu çevreyle yakın ilişkileri, demokratik sürecin nasıl kolayca manipüle edilebildiğine dair çarpıcı bir örnek sunmaktadır (Aslund, 2007, s. 200).

Boris Berezovski'nin ORT (daha sonra Channel One) televizyon kanalını kontrol etmesi ve Vladimir Gusinsky'nin NTV kanalını kurarak Kremlin politikalarına yön vermesi, medyanın tarafsız bir kamu kurumu olmaktan çıkarak siyasi araç haline geldiğini gösteren örneklerdendir (Lipman, 2009; BBC, 2000; The Guardian, 2001). Bu medya organları, çoğunlukla Yeltsin yönetimine yakın bir çizgi izleyerek hem kamuoyunun yönlendirilmesinde hem de muhalefetin bastırılmasında kritik roller üstlendiler. 1996 başkanlık seçimleri sırasında Yeltsin'in kampanyasına medya üzerinden verilen yoğun destek, medyanın demokratik bir tartışma platformu olmaktan ziyade siyasal mühendislik aracı olarak kullanıldığını göstermiştir. Bu süreçte bağımsız gazetecilik zayıflarken, medya sahiplerinin ekonomik çıkarları ile siyasi iktidarın hedefleri arasındaki simbiyotik ilişki giderek kurumsallaşmıştır. Medyanın kamuoyunu yönlendirme aracı haline gelmesi, siyasal rekabetin medya üzerinden denetlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum, Rusya'daki neoliberal dönüşümün yalnızca ekonomik bir değişimle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda daha oluşma aşamasındayken demokratik normların aşınmasına neden olan kapsamlı bir siyasal projeye dönüştüğünü göstermektedir (Pavlovsky, 2023).

Rusya'da neo-liberal ekonomi sonucu ortaya çıkan Yeltsin çevresinde *Yeni Beyaz Ruslar* ve *Centilmenler Kulübü* devlet yönetimini ele geçirmesi, eşitsizlik, yoksulluk gibi Sovyetlerin dağılma sürecinden miras aldığı durumu değiştirmedi. Ekonomik krizin derinleşmesi Boris Yeltsin'in 1991–1994 yılları arasındaki ilk başkanlık döneminde uygulanan "şok terapi" reformları, Sovyet planlı ekonomi modelinden serbest piyasa ekonomisine hızlı bir geçişi amaçlıyordu. Ancak bu reformların toplumsal ve ekonomik etkileri son derece yıkıcı oldu. 1992 yılında fiyat kontrollerinin kaldırılmasıyla birlikte enflasyon oranı %2.500'ü aşarak hiper enflasyon düzeyine ulaştı (World Bank, 1996, s. xvii). Aynı yıl içerisinde Rusya'da tüketici fiyatları yaklaşık 26 kat arttı. Bu durum halkın birikimlerinin büyük ölçüde erimesine, maaşların değer kaybetmesine ve yoksulluğun dramatik şekilde artmasına neden oldu. 1990'ların başında nüfusun %2'si yoksulluk sınırının altında yaşarken, bu oran birkaç yıl içinde %40'lara ulaştı (World Bank, 1996, s. 6). Öte yandan, üretimde yaşanan ani daralma GSYH'nin ciddi biçimde küçülmesine yol açtı; Rus ekonomisi 1990–1995 yılları arasında yaklaşık %40 oranında küçüldü. Sanayi üretimi de benzer biçimde sert bir düşüş yaşadı. Bu süreçte devlete ait birçok büyük işletme, değerinin çok altında fiyatlarla özel sermayeye devredildi. Reformların arkasındaki isimlerden biri olan Yegor Gaydar'ın öngördüğü liberal piyasa düzeni, zayıf kurumsal yapı ve yolsuzluk nedeniyle kısa sürede oligark sınıfının yükseldiği, toplumsal eşitsizliklerin arttığı bir düzene dönüşmüştür.

Şok terapi reformlarının doğrudan sonucu olarak yaşanan ekonomik çöküş, Rus toplumunda geçmişe yönelik bir nostalji dalgasının yükselmesine neden oldu. Özellikle emekli ve orta yaşlı kesim arasında, Sovyet dönemine özgü ve aslında "zenginlikte eşitlik" olması gerekirken "yoksullukta eşitlik" anlayışı yeniden değer kazanmaya başladı. Yeni Rusya'nın serbest piyasa ekonomisine dayalı yapısı, bu kesimler için artan eşitsizlikler, işsizlik ve sosyal güvencesizlikle özdeşleşti. Bu koşullar altında Sovyet sonrası dönemin vaat ettiği refahın yerini hayal kırıklığı ve toplumsal huzursuzluk aldı. Bu toplumsal zemini iyi okuyan Gennady Zyuganov liderliğindeki Rusya Federasyonu Komünist Partisi (KPRF), 1990'ların ortalarında hızla kitlesel destek toplamayı başardı. Zyuganov, Sovyet nostaljisini, ekonomik adaletsizlik karşıtlığını ve milliyetçi

söylemleri birleştirerek Komünist Partiyi yeniden ülke siyasetinin merkezine taşıdı. 1996 başkanlık seçimlerinde Boris Yeltsin karşısında %40'ın üzerinde oy alması, bu toplumsal tepkinin siyasal düzeyde nasıl organize edildiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir (Lester, 1997).

1990'ların ortasında Rusya'daki seçimlerde merkez sağ partiler, farklı ideolojik tonlara sahip olmalarına rağmen piyasa reformları ve yönetilebilir istikrar vaadiyle seçmenin karşısına çıktılar. Başbakan Viktor Çernomırdin'in liderliğindeki Bizim Evimiz Rusya (Nash Dom – Rossiya) partisi, 1995 parlamento seçimlerinde yaklaşık %10 oy alarak 55 sandalye kazandı ve reformcu teknokratik merkezin temsilcisi olarak konumlandı. Bir diğer önemli merkez sağ aktör olan Yabloko, Grigory Yavlinski'nin liderliğinde sosyal demokrat çizgide ilerleyerek %6,9 oyla 45 sandalye elde etti; parti demokratik reformları, şeffaflığı ve daha dengeli bir piyasa ekonomisini savunuyordu. Aynı dönemde Vladimir Jirinovski'nin liderliğini yaptığı Liberal Demokrat Parti (LDPR), aşırı milliyetçi ve popülist söylemleriyle dikkat çekti ve 1993 seçimlerinde %22'ye yakın oy alarak büyük bir çıkış yaptı; 1995'te ise oy oranı %11,2'ye geriledi (Colton, 2000, s. 71). LDPR'nin programı, retorik olarak piyasa karşıtı olmamakla birlikte, güçlü devlet vurgusu ve Batı karşıtı tutumlarıyla merkez sağ çizginin dış sınırlarında yer aldı. 1990'larda yapılan secimler, Rusya'daki merkez sağ siyasetin parçalı yapısını ve hem liberal hem de otoriter eğilimleri içerecek şekilde şekillendiğini ve özellikle neoliberal politikaların uygulanması sonrası ortaya çıkan kırılgan yapı karşısında kendilerine yeniden güçlü devletçi, sosyal politikalar savunan ve güvenlikçi siyasi söylemin rakip olarak durduğunu gösterdi.

1990'lı yıllarda Rusya'daki siyasal istikrarsızlık ve kurumsal çözülme, yalnızca merkez sağ ve sol partilere değil, aynı zamanda sistem dışı ideolojik hareketlere ve marjinal siyasal figürlere de alan açtı. Bu süreçte bir yandan siyasal sisteme entegre olan Liberal Demokrat Parti (LDPR), Komünist Parti (KPRF), Yabloko ve Bizim Evimiz Rusya (Nash Dom – Rossiya) gibi aktörler belirleyici olmaya çalışırken, diğer yandan mevcut sistemin dışında konumlanan ve neoliberal siyasetin temel öncüllerine kökten karşı çıkan alternatif hareketler de ortaya çıktı. Bu marjinal gruplar hem Sovyet nostaljisini hem de Çarlık Rusyası'nın imparatorluk ideallerini içselleştiren sağ-Bolşevik veya milliyetçi-muhafazakâr koalisyonlar şeklinde biçimlendi. Özellikle Eduard Limonov ve Aleksandr Dugin tarafından kurulan Nasyonal-Bolşevik Parti (NBP), bu çizginin en dikkat çekici örneği olarak öne çıktı (Rogatchevski, 2019, ss. 63–84). Parti, aşırı sağ milliyetçilik ile devrimci solun estetik ve eylem repertuarını bir araya getiren post modern ve hibrit bir ideolojik yapıya sahipti. Limonov'un edebi ve provokatif kişiliği, partiye özellikle gençlik arasında kültürel bir cazibe kazandırdı. NBP, hiçbir zaman siyasal sistemin meşru sınırları içinde yer edinemedi; ancak sistem dışı radikal muhalefetin simgesine dönüştü. Benzer biçimde, 1996 başkanlık seçimlerine katılan Stanislav Govorukhin, Batı tipi reformlara karşı gelenekçi-muhafazakâr bir duruş sergileyerek kültürel kimlik ve toplumsal değerler üzerinden siyasal bir hat geliştirmeye çalıştı. Öte yandan Martin Shakkum gibi teknokrat adaylar, "sosyal yönelimli piyasa ekonomisi" gibi alternatif modeller önererek sisteme eleştirel ama daha yumuşak bir dille yaklaşan figürler olarak dikkat çekti (Christensen, 1999, ss. 135–137). Bu aktörlerin ortak özelliği, neoliberal düzenin yarattığı toplumsal eşitsizliklere ve Batı merkezli modele karşı geliştirdikleri eleştirilerle, dönemin siyasal çoğulculuğunu ve merkez siyasete duyulan güvensizliği yansıtmalarıdır. Böylece

Rus siyasetinde yalnızca kurumsal değil, yer altı (underground) düzeyde gelişen protesto hareketleri de şekillenmiş, siyasal alan çok katmanlı bir mücadele zeminine dönüşmüştür.

Bu durum, Sovyet sonrası dönemin en güçlü muhalefet hareketi haline gelen Komünist Parti karşısında Yeltsin yönetimini zayıf bir konuma sürükledi. Başlangıçta halktan olan, cesur ve karizmatik bir lider olarak algılanan Boris Yeltsin'in imajı, zamanla çevresindeki oligarşik yapılarla olan ilişkileri nedeniyle ciddi biçimde yıprandı. Yeltsin'in kamuoyuna yansıyan alkol bağımlılığı, yaşa bağlı sağlık sorunları ve dünya liderleriyle olan görüşmelerde sergilediği beklenmedik davranışlar hem içeride hem dışarıda ciddi tartışmalara yol açtı. Bu durum, halk arasında Yeltsin'in ülkeyi yönetme kapasitesinin zayıfladığı yönündeki kanaatin güçlenmesine neden oldu. Böylece hem siyasal performans hem de kişisel zaaflar, Yeltsin yönetiminin meşruiyet krizini derinleştirerek, 1990'ların sonunda otoriter eğilimlere daha açık bir siyasal zemin oluşmasına katkıda bulundu (Huygen, 2009, ss. 63–65).

Yeltsin'in kişisel zaaflarının kamuoyuna yansıması, iktidarın meşruiyetini zayıflatırken, sistem dışı ve marjinal grupların siyasal sahnede kendilerine alan açmasına zemin hazırladı. Tüm bu gelişmeler, merkez sağ siyasetin geleceğine dair ciddi bir belirsizlik ortaya çıkardı. Ekonomik krizler, artan gelir eşitsizliği, iç politikada istikrarsızlık ve güvenlik açıkları, seçmenleri net bir ikilemle karşı karşıya bıraktı: Ya neoliberal reformları savunurken yolsuzluk ve kleptokrasiyle özdeşleşen Yeltsin yönetimini desteklemek ya da Sovyet geçmişinin eşitlikçi ideallerini nostaljik biçimde hatırlatan Komünist Parti'ye yönelmek. Ancak, seçmen kitlesinin önemli bir bölümü için sistem dışı marjinal sağ gruplar—retoriği ne kadar radikal olursa olsun—cazip bir alternatif oluşturmuyordu. Bu durumda ne neoliberal merkez sağ ne de restorasyoncu sol seçmen beklentilerine tam olarak yanıt verebiliyordu. Dolayısıyla 1990'ların sonuna gelindiğinde, Rus siyasetinde ne merkez sağ ne de geleneksel sol halk desteğini tam anlamıyla konsolide edebilmişti. Bu siyasal boşluk, yeni bir aktörün—güçlü, teknokratik, ulusalcı ve düzen vaadiyle gelen bir liderin—ortaya çıkması için elverişli bir zemin yarattı (Åslund, 1999).

3. Rusya Merkez Sağ Siyasetin Çöküş Öyküsü

1990'ların sonlarına doğru Boris Yeltsin yönetiminin hem iç politikada hem de ekonomik ve sosyal alanlarda yaşadığı başarısızlıklar, Rusya'da toplumsal huzursuzluğu ve devlete olan güven kaybını ciddi biçimde artırdı. Oligarkların kamu ihalelerinde yoğun yolsuzluklara karışması, devlet yönetiminin kleptokratik yapıya dönüşmesi ve gündelik yaşamda artan güvenlik sorunları, halkın devletin temel işlevlerini yerine getiremediği yönündeki algısını pekiştirdi. Bu sürece birinci (1992–1996) ve ikinci (1999–2000) Çeçenistan savaşlarının yol açtığı siyasal ve moral krizler de eklendi. Bu savaşlar yalnızca askeri başarısızlık ya da insani felaketlerle değil, aynı zamanda "yeniden küçülen bir Rusya" algısıyla da toplumda ciddi bir travmaya neden oldu. Tüm bu koşullar altında, iç politikada "güvenlikçi" bir yönelimin sinyalleri açık biçimde ortaya çıkmaya başladı. Bu eğilimin önemli bir göstergesi, 1996 başkanlık seçimlerinde Komünist Parti lideri Gennady Zyuganov'un ciddi bir tehdit oluşturduğu ortamda, eski General Aleksandr

Lebed'in adaylığıyla belirginleşti. Lebed, ulusal güvenlik söylemi, otoriter duruşu ve anti-oligark çizgisiyle dikkat çekti ve halkın güvenlik arayışını temsil eden önemli bir figür hâline geldi. Seçimde %14'e yakın oy alarak üçüncü sıraya yerleşen Lebed'in desteği, ikinci turda Yeltsin'in yeniden seçilmesini sağlayan kritik bir unsur oldu. Bu gelişmeler, Rus seçmeninin yeni bir siyasal vizyon arayışında olduğunu ve devletin yeniden güçlü bir biçimde yapılandırılması yönünde bir talep oluştuğunu açıkça ortaya koymuştur (Allison & Lantz, 2016).

Yeltsin ve çevresi, 1990'ların sonunda halk arasında giderek güçlenen "güçlü devlet" ve "güvenlik" yönelimini fark etmiş; Komünist Parti'nin iktidara gelmesini engellemek amacıyla yeni siyasal stratejiler geliştirmeye başlamıştır. Bu arayışların bir sonucu olarak, 1998 finansal krizinin ardından Başbakanlık görevine Yevgeniy Primakov'un getirilmesi, Kremlin'in seçmen taleplerine yönelme çabasının ilk adımı olarak değerlendirilebilir. Sovyet döneminin istihbarat kökenli kadrolarından biri olan Primakov, seçmen nezdinde güvenlik, istikrar ve devlet otoritesini temsil eden bir figürdü. Bu tercih, Kremlin'in içinde ikili bir yönetim algısı yaratmaya dönük stratejik bir hamleydi: Bir yanda neoliberal ekonomik politikaları sürdürmekte ısrarcı olan teknokrat kadrolar—özellikle Maliye Bakanı Mikhail Zadornov ve Merkez Bankası Başkanı Sergey Dubinin gibi isimler—yer alırken; diğer yanda, güvenlikçi ve devletçi bir profil çizen Primakov'un liderliğinde daha merkezci ve müdahaleci bir hat inşa edilmeye çalışılıyordu. Bu yapı, Kremlin içerisinde iki farklı fraksiyonun aynı anda var olduğu izlenimini doğurmuş, böylece hem Batı'dan gelen beklentileri karşılamaya devam etme hem de iç kamuoyundaki "güçlü devlet" talebine yanıt verme hedeflenmiştir (Güç, 2022, ss. 207-220).

1990'ların sonu, Kremlin'de Sovyet sonrası yeni kliklerin ve güç odaklarının şekillenmeye başladığı bir dönem olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte eski Sovyet nomenklaturasına ait figürler ile neoliberal teknokratlar arasında geçici bir denge kurulmaya çalışılmış, ancak bu denge giderek sürdürülemez hale gelmiştir. 1998 yılında Başbakanlığa getirilen Yevgeniy Primakov, sahip olduğu siyasi deneyim ve devlet içindeki itibarıyla kısa süreli bir istikrar umudu yaratmışsa da hem yaşının ilerlemiş olması hem de reform kapasitesinin sınırlılığı nedeniyle ekonomik toparlanma, iç güvenlik reformu ve Çeçenistan'daki çatışmaların çözümü konusunda yeterince etkili olamamıştır. Kremlin'in içinde bulunduğu siyasi boşlukta Primakov kısa sürede "Yeltsin'in halefi" olarak görülmeye başlanmış, bu durum Kremlin içi kliklerin yeniden pozisyon almasına neden olmuştur. Dönemin önde gelen Kremlin danışmanlarından Gleb Pavlovsky'nin ifadesiyle, "Primakov'un yükselişi herkesin zihninde doğal bir geçiş süreci olarak algılanmaya başlamıştı." Ancak bu yükseliş, Yeltsin ve çevresindeki dar klik tarafından kontrol edilemeyecek bir istikamete doğru evrilme potansiyeli taşıdığından, kısa süre sonra Kremlin içinde yeni bir lider arayışı başlamıştır (Pavlovskiy, 2018).

Kremlin'in içine girdiği siyasi tıkanıklık ve liderlik krizinin çözümüne yönelik arayışlar, devletin güvenlik bürokrasisi içinden yeni bir figürün yükselmesini beraberinde getirdi. Bu çerçevede, daha önce St. Petersburg Belediye Başkan Yardımcılığı görevinde bulunan ve "güvenilir teknokrat" olarak tanımlanan Vladimir Putin, Moskova'ya çağrılarak 1998 yılında Federal Güvenlik Servisi'nin (FSB) başına getirildi. Putin'in FSB'ye atanması, yalnızca bireysel bir yükseliş

değil, aynı zamanda güvenlik aygıtlarının Sovyet sonrası Rus siyasetinde yeniden merkezi bir rol oynamaya başladığının göstergesi olarak değerlendirildi. Kremlin çevresi, özellikle Boris Yeltsin'in etrafındaki "aile" olarak adlandırılan dar klik, hem halkın güçlü devlet talebine yanıt verecek hem de kendi çıkarlarını tehdit etmeyecek bir figür arayışı içerisindeydi. Putin, geçmişi KGB'ye dayanan ancak Batı ile uyumlu bir imaj çizebilecek kadar pragmatik ve görünürde ideolojisiz bir aday olarak bu boşluğu doldurdu. Bu dönemde Kremlin'in stratejisi, Primakov'un artan popülaritesini dengelemek ve Komünist Parti'nin yeniden iktidar olmasını engellemek amacıyla, güçlü bir güvenlikçi imajla halkın karşısına çıkabilecek yeni bir lider yaratmaktı.

Putin'in Federal Güvenlik Servisi (FSB) başkanlığı döneminde sergilediği sadakat ve kişisel vefa ilişkileri, Kremlin içindeki güç çevrelerinin dikkatini çeken önemli unsurlar hâline gelmiştir. Bu dönemde, St. Petersburg'un eski Belediye Başkanı ve Putin'in siyasi kariyerinde önemli bir rol oynamış olan Anatoly Sobchak hakkında açılan yolsuzluk davaları, tutuklanma riskini beraberinde getirmiştir. Putin, uzun yıllar birlikte çalıştığı ve kendisini kamu yönetimine kazandıran Sobchak'a karşı vefa borcunu, onun Fransa'ya kaçmasına yardımcı olarak göstermiştir. Bu eylem, Kremlin çevresinde özellikle Tatyana Dyachenko (Yeltsin'in kızı) ve Valentin Yumaşev (Yeltsin'in damadı ve danışmanı) tarafından dikkatini çekmiştir. Putin'in bu "vefalı dost" imajı hem eski rejime sadakat hem de kişisel bağlılığa önem veren Yeltsin çevresi için onu güvenilir bir halef adayı hâline getirmiştir. Böylece Putin, yalnızca güvenlik aygıtlarının temsilcisi olarak değil, aynı zamanda Kremlin "ailesi"ne sadakatiyle öne çıkan bir figür olarak yükselişinin önünü açmıştır (Pevchik, 2024).

1999 yılı, Rusya siyasal tarihinde kritik bir dönüm noktası olarak kayda geçmiştir. Ağustos ayında, dönemin başbakanı Sergei Stepashin'in yerine Vladimir Putin'in atanması, Kremlin içindeki dar çevre tarafından gerçekleştirilen bilinçli bir liderlik mühendisliğinin sonucuydu. Güvenlik kökenli geçmişiyle dikkat çeken ve aynı zamanda Batı ile uyumlu bir profil çizebilecek pragmatik tutumuyla öne çıkan Putin, hem Yeltsin'in "aile" çevresinin çıkarlarını koruyabilecek bir garantör, hem de halk nezdinde "güçlü lider" imajını yeniden canlandırabilecek bir figür olarak değerlendirildi. Putin'in siyasal yükselişi, aynı yılın sonbaharında başlayan İkinci Çeçenistan Savaşı ile ivme kazandı. Kuzey Kafkasya'da yaşanan güvenlik krizine verilen sert askeri yanıt, kamuoyunda onun disiplinli, kararlı ve "devleti yeniden inşa etmeye muktedir" bir lider olarak algılanmasına yol açtı. Bu gelişmelerin ardından Boris Yeltsin, 31 Aralık 1999 tarihinde sağlık sorunları ve yaşına bağlı gerekçelerle görevini bıraktığını açıklayarak Putin'i geçici devlet başkanı olarak atadı. Mart 2000'de yapılan başkanlık seçimlerinde ise Putin, ilk turda %53,4 oy alarak Rusya Federasyonu'nun yeni başkanı oldu. Bu iktidar değişimi, yalnızca bireysel bir liderlik geçişini değil, aynı zamanda neoliberalizmin krizi bağlamında ortaya çıkan güvenlik temelli yeni sağ siyaset anlayışının kurumsallaşmasını simgelemektedir (Nohlen & Stöver, 2010).

2000'lerin başında Rusya'da yeni bir siyasal dönem başlamıştır. Vladimir Putin hem teknokratik hem de güvenlikçi bir imajla Rus siyasal hayatında hızla yükselmiştir. Putin'in iktidarının ilk aşamasında, Yeltsin'in "aile" çevresine ve Kremlin elitlerine güvenlik ve dokunulmazlık garantisi vermesi, iktidarını kurumsallaştırabilmesi için kritik bir destek sağlamıştır. Ancak kamuoyunda

oluşan beklentiler, sadece eski rejimin çıkarlarını korumakla sınırlı kalınamayacağını ortaya koyuyordu. 1990'lar boyunca yaşanan ekonomik krizler, yolsuzluk skandalları ve oligarşik yapının siyaset üzerindeki tahakkümü, halkın devletin yeniden güçlendirilmesi ve kamu otoritesinin sağlanması yönünde açık bir talebinin doğmasına neden olmuştu. Bu bağlamda, Putin yönetimi oligarşik yapıyı sınırlamak ve iç siyaseti yeniden tasarlamak zorunda kalmıştır. Özellikle büyük sermaye gruplarının siyasal karar alma mekanizmalarına doğrudan müdahalesine son verilmesi, kamu düzeninin sağlanması ve devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesi, yeni dönemin öncelikleri arasında yer almıştır. Böylece Rusya'da 2000'lerin başında, neoliberal serbestlik anlayışından güvenlikçi ve merkezileştirici devlet modeline geçiş süreci hız kazanmıştır (Güç, 2022, s. 263).

Putin, iktidarının ilk yıllarında yalnızca devlet aygıtını güçlendirmekle kalmadı; aynı zamanda Yeltsin döneminde Kremlin çevresinde çöreklenmiş oligarşik yapının siyaset üzerindeki tahakkümünü kırmak için de radikal adımlar attı. Bu sürecin merkezinde, ekonomik ve medya alanlarındaki bağımsız güç odaklarının devlet otoritesine boyun eğdirilmesi hedeflenmişti. En önemli örneklerden biri, petrol devi Yukos'un sahibi Mikhail Khodorkovsky'nin 2003 yılında tutuklanmasıdır. Khodorkovsky, yalnızca Rusya'nın en zengin oligarklarından biri olmakla kalmıyor, aynı zamanda siyasi reform çağrıları yapıyor ve muhalif hareketlere finansal destek veriyordu. Onun hapse atılması ve Yukos'un devlet kontrolüne geçirilmesi, diğer oligarklara yönelik açık bir mesaj niteliği taşıdı: Ekonomik güç, siyasal sadakatsizlikle birleştiğinde devlet müdahalesiyle cezalandırılacaktı. Aynı dönemde medya alanında da benzer bir strateji izlendi. Boris Berezovsky ve Vladimir Gusinsky gibi büyük medya patronları, Kremlin'e yönelik eleştirel yayınlar nedeniyle önce ekonomik baskılara, ardından da sürgünlere maruz kaldılar (s. 269). Berezovsky İngiltere'ye kaçmak zorunda kalırken, Gusinsky İspanya'ya sığındı. Böylece, büyük televizyon kanalları olan ORT (daha sonra Channel One) ve NTV doğrudan veya dolaylı biçimde Kremlin'in kontrolüne geçti. Bu adımlar, Rusya'da sadece oligarşik yapının değil, bağımsız medyanın da tasfiyesi anlamına geldi ve Putin'in "güçlü devlet" vizyonunun merkezine medya üzerindeki tam denetim hedefini yerleştirdi (Lipman, 2009; BBC, 2000; The Guardian, 2001).

4. Putinizm'in Doğuşu

…… her büyük siyasal topluluk, prestijin potansiyel bir talibi olduğu gibi aynı zamanda bütün komşuları için de potansiyel bir tehdittir. Bu nedenle, büyük siyasal topluluk salt büyük ve güçlü olduğu için doğal ve sürekli olarak tehlike altındadır. Son olarak, kaçınılmaz bir "güç dinamiği" nedeniyle prestij taleplerinin alevlendiği yerde - ve bu normalde barışa yönelik şiddetli bir siyasal tehlikeden kaynaklanır - bütün diğer muhtemel prestij sahiplerine meydan okur ve rekabete çağırır (Weber, 2012 s. 277).

Rusya'nın iç siyasetinde, Putin ismi etrafında şekillenen yeni rejimin temellerinin, ilk iki başkanlık döneminde (2000–2008) atıldığı ve sonrasında kurumsallaştırıldığı söylenebilir. 2008 yılında anayasanın ardışık iki dönem sınırlaması nedeniyle Putin'in devlet başkanlığına ara vermesi ve Dmitry Medvedev'in başkanlık görevini üstlenmesi (2008–2012), bu inşa sürecinin

devamı niteliğindeydi. Medvedev, Putin'in sekiz yıllık liderliğinde gerçekleştirdiği siyasal ve ekonomik merkezileşme politikalarını sürdürmüş; buna ek olarak neoliberal küresel ekonomi ile entegrasyonu da teşvik etmeye devam etmiştir. Medvedev'in iktidara gelişi, tıpkı 1990'ların sonunda Primakov'un geçici yükselişi gibi, sistem içinde bir "iktidar devri" izlenimi yaratmış, böylece iç ve dış kamuoyuna rejimin sürekliliği ve esnekliği konusunda güvence verilmiştir. Putin-Medvedev Tandemi (duumvirliği), özellikle Rusya'daki liberal çevrelerde belirli bir saygınlık kazanmış ve dolaylı yollardan da olsa desteklenmiştir (Prince, 2022). Ancak 2000–2008 döneminin Rus iç siyasetinde yaşanan bir diğer önemli gelişme, muhalefet alanında yaşanan yeniden yapılanmadır. Yeltsin döneminin sistem dışı marjinal muhalifleri, özellikle Boris Nemtsov ve Grigory Yavlinsky gibi figürler, giderek sistemin tamamen dışına itilirken; bir zamanlar radikal sayılan bazı gruplar merkez siyasete doğru yakınlaşmaya başlamıştır. Böylece muhalefetin niteliği ve sistemle ilişkisi de Putin döneminde ciddi biçimde yeniden tanımlanmıştır.

Putin'in inşa ettiği siyasi düzende, "çalışılabilir" ve sisteme entegre edilebilecek bir muhalefet modeli geliştirildi. Bu kapsamda, Komünist Parti (Gennady Zyuganov liderliğinde), Liberal Demokrat Parti (LDPR; Vladimir Jirinovski liderliğinde) ve Adaletli Rusya Partisi (Sergey Mironov liderliğinde) rejimle doğrudan çatışmayan, ancak kontrollü bir biçimde muhalif kimliklerini sürdüren yapılar olarak sisteme entegre edildiler. Bu partiler, Kremlin'in meşruiyetini artırmak için "çoğulculuk" izlenimi yaratmakta işlevsel rol üstlendiler. Öte yandan, 1990'ların sonunda marjinal kabul edilen bazı radikal ideolojik hareketler de özellikle söylem düzeyinde kamusal tartışmalarda daha görünür hâle gelmeye başladı. Bunların başında Natsional-Bolşevik Parti (Eduard Limonov liderliğinde) ve Neo-Avrasyacı Hareket (Aleksandr Dugin'in temsil ettiği) gibi yapılar gelmektedir. Her iki hareket de doğrudan sistemin içinde yer almamakla birlikte, 2000'li yılların ortalarından itibaren egemenlik, ulusal kimlik, Batı karşıtlığı ve jeopolitik bağımsızlık gibi temaları merkeze taşıyarak kamuoyu oluşturma süreçlerinde etkili olmuşlardır (Fenghi, 2020, ss. 49–56). Bu gelişme, Rus siyasal kültüründe yalnızca merkez sağın değil, aynı zamanda aşırı sağ ve aşırı sol unsurların da söylem bazında meşrulaşmasına ve toplumsal karşılık bulmasına yol açmıştır. Böylece, Putin döneminde resmi siyasetin görünürde istikrarlı yapısına rağmen, söylemsel düzeyde daha radikal ve otoriter eğilimler ana akım hâline gelmeye başlamıştır.

2004 yılı itibarıyla Eski Sovyet coğrafyasında başlayan Renkli Devrimler —Gül Devrimi (Gürcistan, 2003), Turuncu Devrim (Ukrayna, 2004) ve Lale Devrimi (Kırgızistan, 2005)— Rusya'da bir "Rus Baharı" ihtimali üzerine endişelerin artmasına neden oldu (Tellal, 2005). Bu gelişmeler, Kremlin'in gözünde, Batı destekli demokratikleşme dalgasının doğrudan bir tehdit olarak algılanmasına yol açtı. Sonuç olarak, 1990'larda "sistem içi" sayılan bazı muhalefet aktörleri —özellikle liberal-demokrat gruplar— tamamen "sistem dışı" konumuna itildi. Aynı süreçte, Neo-Avrasyacı düşünceler, devlet söylemiyle daha fazla örtüşmeye başladı ve merkez siyasetle ideolojik yakınlaşma sağladı. Bu dinamikler, 2011 yılında Arap Baharı'nın başlamasıyla daha da derinleşti. Arap dünyasında otoriter rejimlere karşı gelişen kitlesel ayaklanmalar, Putin yönetimi için hem iç siyasette hem de jeopolitik düzlemde yeni tehdit algılarının oluşmasına yol açtı. 2012 yılında Putin'in yeniden devlet başkanı seçilmesi sürecinde, seçimlere yönelik hile iddialarına karşı başlayan Bolotnaya Meydanı Protestoları ise Rusya'da toplumsal muhalefetin yeni bir boyuta

evrilmesini beraberinde getirdi (Smirnova, 2012, ss. 23-24). Bu protestolar, Kremlin'in gözünde "renkli devrimlerin" Rusya'ya sıçrama tehlikesinin somutlaşmış hali olarak yorumlandı. Böylece 2012 sonrası dönem, Putinizm olarak adlandırılabilecek yeni bir siyasi rejimin —güvenlikçi, milliyetçi ve Batı karşıtı temalarla güçlendirilen— inşa edilmesi ve pekiştirilmesi sürecinin başlangıcı olmuştur. Putinizm, kendi içinde çeşitli fikirlerin çeliştiği bir siyasal sistem olmakla birlikte, özellikle "Egemen Demokrasi" kavramı etrafında ve "saygı" ile "prestij" gibi kavramlara atfettiği önem üzerinden tanımlanabilir. "Egemen Demokrasi" kavramı, 2000'li yıllarda Vladislav Surkov (2006) tarafından ortaya atılmış; devletin egemenliğine yönelik tehditleri merkez alarak, beşinci kol faaliyetlerini engelleyecek şekilde demokrasinin kısıtlanmasını ve yerli ve milli elitlerin yetişmesini öngören bir kavramsal çerçeve olarak tanımlanmıştır.

2012 sonrasında Putin yönetimi, iç ve dış politikada jeopolitik gerekçelere dayanarak toplumu kendi etrafında konsolide etme ve Rusya'nın potansiyel gücü üzerinden yeni bir siyasi söylem inşa etme çabalarını yoğunlaştırmıştır. İlginç bir şekilde, Putin'in çeşitli konuşmalarında (örneğin 2014 Valdai Kulübü Konuşması ve 2018 Federal Meclis'e Hitabı) Rusya'nın tarihsel olarak büyük bir güç olduğu, bu konumun "tarihsel bir sorumluluk" olduğu ve korunması gerektiği vurgulanmıştır. Bu söylemde, "saygı" uluslararası ilişkilerde devletin eşit bir aktör olarak tanınması anlamına gelirken, "prestij" ise tarihsel büyüklük iddiasının devam ettirilmesiyle ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda, Max Weber'in devletler ve güç yapıları üzerine yaptığı tespitler son derece açıklayıcıdır: Weber'e göre, "Bütün bu siyasal prestije bağlılık, sonraki kuşaklara yönelik özel sorumluluk inancıyla birleşebilir. Büyük güç yapılarının kendi başlarına, güç ve prestijin kendi devletleri ve yabancı devletler arasında dağıtılma şekli için kendilerine ait bir sorumluluğa sahip olduklarına inanılır. Bir yönetim içerisinde ortak davranışı başlatmak için güç sahibi olan bütün gruplar kendilerini çok güçlü biçimde bu idealist güç prestiji ateşiyle aşılayacaklardır. Bunlar, olumlu bağlılık talep eden emperyalist bir güç yapısı olarak devlet fikrinin spesifik ve en güvenilir sahipleridir" (Weber, 2012, s. 287). Putinizm, Weber'in bu tanımına uygun biçimde, iç politikada ulusal egemenlik söylemini, dış politikada ise tarihsel prestiji yeniden inşa etme idealini merkeze alarak hem marjinal sağ politik aktörleri hem de ana akım siyasal güçleri etrafında toplamayı başarmıştır. 2012–2022 yılları arasındaki dönem, Putinizm'in jeopolitik bir söylem etrafında yeniden tanımlandığı bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede, Rusya çalışmaları literatüründe "Kırım Mutabakatı" (Crimean Consensus) olarak adlandırılan kavram, Putin rejiminin toplumsal ve siyasal meşruiyetini güçlendirmek için ulusal prestij ve jeopolitik egemenlik iddialarına dayalı yeni bir konsolidasyon stratejisini ifade etmektedir. 2014 yılında Kırım'ın ilhakı ve ardından Ukrayna'nın doğusundaki Rusça konuşan nüfusun yoğun olduğu Donbas bölgesine yönelik siyasi ve askeri himaye girişimleri, Rusya'nın uluslararası arenada yeniden büyük güç statüsü talebini görünür kılmıştır. İç politikada ise bu gelişmeler, Rus halkı nezdinde "Rusya'ya yeterince saygı duyulmadığı" algısının güçlenmesine rağmen, ülkenin tarihsel prestijinin yeniden tesis edildiği duygusunu pekiştirmiştir. Böylece, Max Weber'in güç ve prestij kavramları üzerinden tanımladığı gibi, devletin uluslararası alanda itibar kazanması, rejimin iç meşruiyetinin ana kaynaklarından biri hâline gelmiştir. "Kırım Mutabakatı", özellikle Kremlin elitleri ve geniş seçmen kitlesi içinde, Rusya'nın tarihsel kaderini ve büyük güç kimliğini yeniden sahiplenmenin bir sembolü olarak

işlev görmüş, Putinizm'in ideolojik çerçevesini jeopolitik başarılar ve ulusal gurur temelinde yeniden yapılandırmıştır.

Putinizm ve onun üzerine inşa edilen yeni siyasal rejim, meşruiyetini büyük ölçüde Rus devlet geleneğinin tarihsel sürekliliğini yeniden kurmak ve tarihsel "avatarlar" üzerinden siyasal bir anlatı inşa etmek suretiyle tesis etmektedir. Bu anlatı, yalnızca geçmişe dönük sembollerle değil, aynı zamanda sürekli bir tehdit ve mücadele hâlini besleyen savaş rejimi mantığıyla işlevselleştirilmektedir. Rejim, meşruiyetini istikrarlı bir barış ortamından değil, aksine kesintisiz bir kriz, çatışma ve düşman üretme kapasitesi üzerinden kurar. Bu durumun temelini, Budraitskis'in ifadesiyle, rejimin "Huntington'un dünyasında" yaşadığı gerçeği oluşturur: yani bu, yalnızca savaş ilan eden değil, sürekli savaşan ve sistematik biçimde bir dış "öteki" yaratarak varlığını yeniden üreten bir devlet formudur. Bu savaş hâli, yalnızca dış politikaya değil, iç siyasete de sirayet ederek yönetici elitin konsolidasyonunun temel araçlarından birine dönüşmüştür (Budraitskis, 2022, ss. 9-10). Özellikle 2014'te Kırım'ın ilhakıyla birlikte şekillenen Kırım İttifakı, Rusya'daki iktidar çevreleri açısından Putin rejiminin "inter pares" (eşitler arasında) alternatifsizliğini pekiştiren bir siyasi mutabakata işaret etmektedir. Bu ittifak, Putin'in liderliğinin yalnızca stratejik başarıya değil, aynı zamanda rejimin içsel istikrarının vazgeçilmez teminatına dönüştüğü yeni bir siyasal momenti temsil eder.

Putinizm'in meşruiyet inşasında, yalnızca güncel başarılar değil, Rus tarihindeki güçlü lider figürleriyle kurulan söylemsel iletişim de merkezi bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Vladimir Putin'in "toprakları yeniden toparlayan lider" olarak inşa edilen imajı, Rus tarihinin otoriter ama kurucu figürleriyle—Korkunç İvan, I. Petro ve Josef Stalin—kurulan doğrudan bir süreklilik hattı üzerinden kurgulanmaktadır. Kremlin danışmanlarından Vladislav Surkov'un da belirttiği gibi, Putin rejimi yalnızca Sovyet sonrası devletin yöneticisi değil, aynı zamanda post-Sovyet Rusya'nın yeni kurucu lideri olarak sunulmaktadır. Bu anlayışa göre, Putin artık bir hükümet başkanı değil, devletin tarihsel sürekliliğini somutlaştıran ve jeopolitik bütünlüğünü yeniden sağlayan "avatar" figürünün çağdaş izdüşümüdür. I. Petro gibi Batı ile rekabet eden, Stalin gibi merkezi otoriteyi konsolide eden ve Korkunç İvan gibi içte düzeni sağlayan bir lider olarak kodlanan Putin, modern Rusya'nın yalnızca yöneticisi değil, aynı zamanda tarihsel anlamda yeniden kurucusudur. Bu liderlik kurgusu, Putinizm'in yalnızca bir siyasi rejim değil, tarihsel kaderle iç içe geçmiş bir devlet formu olarak inşa edilmesini mümkün kılar.

Putinizm, giderek artan biçimde Emilio Gentile'nin kavramsallaştırdığı "siyasetin kutsallaşması" (sacralization of politics) olgusu çerçevesinde şekillenmektedir. Bu rejim, siyasal meşruiyetini rasyonel-bürokratik yapıların ötesinde, tarihsel misyon, kader söylemi ve kutsal liderlik imgesi üzerinden kurmaktadır. Devlet ekonomisinin askerileştirilmesi, iç ve dış politikada sürekli tehdit algısının canlı tutulması ve seçmenle kurulan ilişkinin "koruyucu-devlet" teması etrafında yapılandırılması, bu kutsallaştırıcı siyasal anlatının somut araçları hâline gelmiştir. Bu bağlamda, Putinizm yalnızca bir iktidar stratejisi değil, aynı zamanda Rus halkını tarihin öznesi olarak gören ve devleti kutsal bir misyona taşıyan bir ideolojik formdur. Böyle bir rejim içinde 1990'lı yıllarda marjinal sayılan siyasal söylemler—özellikle neo-Avrasyacılık, tarihsel büyüklük anlatısı ve Batı

karşıtı medeniyet vurguları—siyasetin merkezine taşınmış ve yeni sağ siyasetinin ana eksenine dönüşmüştür. Ortaya çıkan bu yeni sağ, siyaseti bir uzlaşma alanı değil, tarihsel ve metafizik bir görev alanı olarak yeniden tanımlar. Devlet ile toplum arasındaki ilişki artık teknik yönetişim değil, ulusal kaderin kutsal taşıyıcılığı olarak kurgulanmaktadır. Bu dönüşüm, Rusya'da merkez sağ siyasetin ideolojik çehresini radikal biçimde dönüştürmüş; onu Weberyen anlamda meşru otoriteden ziyade karizmatik-kutsal liderliğe dayalı bir rejim hâline getirmiştir.

5. Sonuç: Eski Düzenin Çözülüşü ve Yeni Rusya

Bağımsız Rusya Federasyonu'nun kuruluşundan itibaren geçen otuz beş yıl içerisinde, ülkenin iç siyasetinde sağ ideoloji önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Başlangıçta merkez sağ çizgisine yakın, liberal piyasa ekonomisi ve temsilî demokrasi ilkeleriyle uyumlu bir siyasal yapı hedeflenmiş olsa da zamanla bu çizgi marjinal sağ fikirlerin etkisi altına girmiş ve ideolojik eksen kayması derinleşmiştir. Bu dönüşüm, tarihsel olarak 19. yüzyılda I. Nikolay döneminde formüle edilen Ortodoks-muhafazakâr ve otoriter devlet geleneğinin çağdaş bir yeniden inşası olarak yorumlanabilir. 2020'de yapılan anayasa değişikliğiyle birlikte, Rusya devleti açıkça muhafazakâr değerleri anayasal düzeye taşımış; tarih, aile, din ve "geleneksel" yaşam tarzı gibi kavramlar anayasal çerçevenin içine entegre edilmiştir. Bu ideolojik yeniden yapılanma, Kremlin danışmanı Vladislav Surkov'un tanımladığı biçimiyle "Putinizm"in kurumsallaşması anlamına gelmektedir. Surkov'a göre, Putinizm, yalnızca bir yönetim tarzı değil, post-Sovyet Rusya'nın kurucu ideolojisidir (Gafarlı, 2023). Bu ideoloji, yalnızca iç siyaseti değil, aynı zamanda küresel düzeydeki liberal demokratik düzene karşı alternatif bir model üretmeyi hedeflemektedir. Carl Schmitt'in "partizan" teorisinden ilhamla, Rusya kendisini küresel siyasetin muhalif partizanı olarak konumlandırmakta; savunma için saldırıyı önceliklendiren bir savaş rejimi mantığıyla hem içerde konsolidasyon hem dışarıda meydan okuma stratejisi geliştirmektedir (Budraitskis, 2022). Bu bağlamda, çok kutuplu dünya düzeninde devletlerin varoluşsal güvenliklerini (ontological security) sürdürebilmeleri için alternatif yönetim biçimleri arayışı içinde oldukları; Putinizm'in bu türden bir model önerisi sunduğu ileri sürülebilir.

Nasıl ki Stalinizm, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyet toplumunu "kahramanlık" ve "fedakârlık" temaları etrafında yeniden inşa ederek post-Sovyet insan tipini yaratmışsa, benzer bir biçimde, Ukrayna savaşı da Putinist rejimin yeni bir elit ve ulusal kimlik modeli oluşturma projesine zemin hazırlamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Sovyetler Birliği yalnızca savaşta galip gelen bir devlet değil, aynı zamanda zaferi yöneten kahraman kadroların ideolojik ve siyasal anlatısı üzerine inşa edilen bir rejim haline gelmişti. Günümüzde ise "vatan savaşı" söylemiyle yeniden kurgulanan Ukrayna savaşı, yalnızca dış politik bir çatışma değil, yeni bir Rus ulusal kimliği ve rejimin devamlılığını sağlayacak askeri-siyasal elitin temellendirilmesi açısından kritik önemdedir. Putin sonrası Rusya'da iktidar yapısının, bu savaşta rol almış "partizan" karakterli askeri elitler eliyle şekilleneceği; bu kadroların yalnızca yönetici sınıf değil, aynı zamanda yeni rejimin normatif taşıyıcıları olacağı öngörülebilir. Böylece, savaşın doğrudan deneyimi üzerinden şekillenen bir "kahramanlar toplumu" inşa edilmekte; bu toplum hem

geçmişin Sovyet zafer mitini yeniden sahiplenmekte, hem de geleceğin Putin sonrası Rusya'sının siyasal karakterini belirlemektedir.

Post-Putin döneminde, "egemen demokrasi" kavramı etrafında şekillenen devlet anlayışı, yalnızca siyasal bir model değil, aynı zamanda mitik bir devlet tininin taşıyıcısı olarak varlığını sürdürecektir. Bu süreçte, Vladislav Surkov'un kuramsallaştırdığı biçimiyle Putinizm rejimi, tarihsel kaderle iç içe geçmiş bir ideolojik form olarak tam anlamıyla kurumsallaşma eğilimi gösterecektir. Eğer tarih, Putin ve çevresinin öngördüğü yönde şekillenirse, Putinizm yalnızca bir liderin şahsında değil, kurumsal yapılar, siyasi kültür ve ulusal hafıza düzleminde kalıcı bir mirasa dönüşecektir. Ancak tarihin akışı yalnızca güçlü iradelerin ürünü değil, aynı zamanda öngörülemeyen kesişmelerin ve tesadüflerin alegorisidir. Bu bağlamda, post-Putin dönemde ortaya çıkabilecek yeni kırılmalar, bu mistik yapının yeniden şekillenmesine ya da alternatif siyasal projelere alan açmasına da neden olabilir. Dolayısıyla Putinizm'in kaderi, yalnızca bugünkü kurucularının tahayyülüne değil, aynı zamanda geleceğin siyasal rastlantılarına ve çelişkilerine de bağlı kalacaktır.

Kaynakça

Allison, G. T. & Lantz, M. (2016) Assessing Russia's Democratic Presidential Election. *Belfer Center for Science and International Affairs*. https://www.belfercenter.org/publication/assessing-russias-democratic-presidential-election (Erişim Tarihi: 11.04.2025).

Åslund, A. (1999) Why has Russia's Economic Transformation been so Arduous? *Brookings Institution*. 1 Nisan. https://www.brookings.edu/articles/why-has-russias-economic-transformation-been-so-arduous/ (Erişim Tarihi: 13.01.2025).

Åslund, A. (2007) *Russia's Capitalist Revolution: Postrevolutionary Stabilization, 1999–2003*. Peterson Institute for International Economics.

BBC News (2000) *Berezovsky Gives Up Media Post*. 8 Temmuz. http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/823997.stm (Erişim Tarihi: 12.03.2025).

Budraitskis, I. (2022) *Dissidents Among Dissidents: Ideology, Politics and the Left in Post-Soviet Russia*. London: Verso.

Christensen, R. K. (1999) The Noncommunist Left, Social Constituencies, and Political Mobilization in Russia. *Demokratizatsiya* 7(1), 131–145.

Cohen, S. F. (2017) The New American Cold War and The Crisis of U.S.–Russia Relations. *Russian Studies in History* 56(1), 6–23.

Fenghi, F. (2020) *It will be Fun and Terrifying: National Bolshevism and the Public Sphere in Russia*. University of Wisconsin Press.

Gafarlı, O. (2023) Putinizm ve Putin Sonrası Rusya. *Fikir Turu*, 9 Mayıs. https://fikirturu.com/jeo-politika/putinizm-ve-putin-sonrasi-rusya/ (Erişim Tarihi: 07.03.2025).

Gentile, E. (2006) *Politics as Religion*. Princeton: Princeton University Press.

Glebova, I. I. (2006) Politicheskaya kul'tura sovremennoy Rossii: obliki novoy russkoy vlasti i sotsial'nye raskoly. *POLIS. Politicheskiye issledovaniya* (1), 33–44.

Greene, S. A. & Robertson, G. B. (2019) *Putin v. the People: The Perilous Politics of a Divided Russia*. New Haven: Yale University Press.

The Guardian (2001) *Kremlin Silences Its Main Media Critic*. 4 Nisan. https://www.theguardian.com/world/2001/apr/04/russia.iantraynor (Erişim Tarihi: 17.02.2025).

Güç, K. (2022) *Soğuk Savaş Sonrası Rus Dış Politikasında Ontolojik Güvenlik* (2. baskı). Panama Yayıncılık.

Huygen, C. (2009) Boris Yeltsin and the Failure of Shock Therapy. *Constellations* 1(1), 63–65.

Khanin, G. I. (2018) Boris Berezovskiy kak zerkalo istorii pozdnego brezhnevizma i 1990-kh gg. *Journal of Economic Regulation (Voprosy regulirovaniya ekonomiki)* 9(4), 214–232.

Laruelle, M. (2020) *Is Russia Fascist? Unraveling Propaganda East and West*. Ithaca: Cornell University Press.

Lester, J. (1997) Overdosing on Nationalism: Gennadii Zyuganov and the Communist Party of the Russian Federation. *New Left Review* (221), 5–29.

Lipman, M. (2009) Media Manipulation and Political Control in Russia. *Chatham House Briefing Paper*.

Nohlen, D. & Stöver, P. (2010) *Elections in Europe: A Data Handbook*. Nomos.

Pavlovskiy, G. O. (2018) *Operatsiya "Revansh proigravshikh"*. *LiveJournal*, 14 Temmuz (Erişim Tarihi: 17.01.2025).

Pevtchov, M. (2023) Gleb Pavlovsky: Russia is in the Post-Putin Era [Video]. *YouTube*, 3 Ekim. https://www.youtube.com/watch?v=-_wMvLpOnPQ&t=2505s (Erişim Tarihi: 05.02.2025).

Prince, T. (2022) Once a Hope of Russian Liberals and the West, Medvedev Beats a Bellicose Drum to Stay Safe, Relevant. *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 24 Nisan (Erişim Tarihi: 21.03.2025).

Rogatchevski, A. (2019) Eduard Limonov's National Bolshevik Party and the Nazi Legacy: Titular Nations vs Ethnic Minorities. N. Bernsand & B. Törnquist-Plewa (der.), *Cultural and Political Imaginaries in Putin's Russia* (pp. 63–84). Brill.

Sakwa, R. (2020) *The Putin Paradox*. London: I. B. Tauris.

Schmitt, C. (2007) *Theory of the Partisan*. New York: Telos Press.

Sharafutdinova, G. (2021) *The Red Mirror: Putin's Leadership and Russia's Insecure Identity*. Oxford: Oxford University Press.

Smirnova, M. V. (2012) Bolotnaya Square or the Wind of Changes: A Social-Political Analysis of Mass Protests Phenomenon in Russia in the Beginning of the Second Decade of the XXI Century. *RUDN Journal of Political Science* (3), 19–29.

Stivachtis, Y. A. (2015) Liberal Democracy, Market Economy, and International Conduct as Standards of 'Civilization' in Contemporary International Society: The Case of Russia's Entry into the 'Community of Civilized States'. *Journal of Eurasian Studies* 6(2), 130–142.

Surkov, V. (2019) Putinism as Russia's Ideology of the Future. *Russia in Global Affairs* 17(4), 10–17.

Surkov, V. (2006). Geleceğin Millileştirilmesi: Egemen Demokrasi Üzerine Paragraflar. *Ekspert* (43), 14–19. https://radonezh.ru/monitoring/vladislav-surkov-paragrafy-pro-suverennuyu-demokratiyu-ekspert-22027.html (Erişim Tarihi: 03.02.2025).

Tellal, E. (2005) Eski Sovyet Coğrafyasında "Devrimler". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 60(2), 273–278.

Tompson, W. (2002) Was Gaidar Really Necessary? Russian "Shock Therapy" Reconsidered. *Problems of Post-Communism* 49(4), 12–21.

Weber, M. (2012) *Ekonomi ve Toplum, II. Cilt*. İstanbul: Yarın Yayınları.

World Bank. (1996) Russian Economic Reform: Crossing the Threshold of Structural Change. Washington, DC: World Bank. https://documents1.worldbank.org/curated/en/842.541.468765605809/pdf/multi0page.pdf (Erişim Tarihi: 11.02.2025).

Putinism's Political Legacy: From Centre-Right Collapse to the Rise of Russia's New Right

Orhan GAFARLI*

This article examines the ideological and structural transformation of center-right politics in post-Soviet Russia, focusing on the shift from liberal-conservative neoliberalism to a new right-wing discourse centered on civilizationalism, nativism, and authoritarian nationalism. It explores how Putinism emerged as both a political regime and a symbolic narrative that reshaped the right-wing ideological spectrum in Russia over three decades.

The article adopts a historical-institutionalist and discourse analytical approach, dividing the post-Soviet period into three key phases: the "Neoliberal Consensus" (1990–2012), the "Crimean Consensus" (2012–2014), and the rise of the "Sovereign Class" (post-2022). Drawing on primary speeches, policy documents, and secondary academic literature, it traces the evolution of political legitimacy, elite structures, and ideological paradigms within Russia's center-right landscape.

The findings demonstrate that the neoliberal economic reforms of the 1990s, including "shock therapy" and mass privatization, not only failed to create a sustainable liberal-democratic order but also generated widespread inequality and fostered oligarchic domination. This delegitimized the center-right and paved the way for the marginal nationalist right to gain discursive power. Putin's consolidation of power from 2000 onwards was enabled by a simultaneous dismantling of oligarchic autonomy, media independence, and liberal political opposition. The regime's ideological core gradually shifted toward the sanctification of statehood and militarization of national identity, reflecting what Emilio Gentile termed the "sacralization of politics." The Crimean annexation in 2014 became a symbolic moment that institutionalized this ideological shift, forming the basis of a "new right" political consensus.

This article contributes to comparative authoritarianism and political ideology studies by reinterpreting the rise of Putinism not only as a reactionary movement but as a coherent ideological construction that subsumed and redefined Russian right-wing politics. It also reveals the affinities and distinctions between Russia's new right and European far-right movements, particularly in their reliance on historical memory, anti-Westernism, and civilizational narratives.

* Asst. Prof. Dr., Ankara University, gafarov@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8890-2038.

The concept of "sovereign democracy" emerges as both a justification for internal consolidation and an alternative model to liberal democracy on the international stage.